

348.1 (Képz.)

F-44

Felsőoktatási támogatások és hasznosulásuk Kárpátalján

Szerkesztette: Orosz Ildikó

**Felsőoktatási támogatások és hasznosulásuk
Kárpátalján**

ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІМ. Ф. РАКОЦІ ІІ

II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

FELSŐOKTATÁSI TÁMOGATÁSOK ÉS HASZNOSULÁSUK KÁRPÁTALJÁN

Szerkesztette: Orosz Ildikó

**PoliPrint Kft. - KMF
Ungvár - Beregszász - 2006**

ББК 74.58 (4УКР)

Ф 59

УДК 378.1(477.87)

A kötet egy nemzetközi, a Magyarországról a határon túli magyarság felé irányuló kutatási és fejlesztési támogatások hasznosulását vizsgáló kutatás Kárpátaljára vonatkozó eredményeit közli tanulmányok formájában. Az írások a kárpátaljai magyar oktatás és tudományos kutatás számára nyújtott anyaországi támogatások hasznosulásának kérdéskörét elemzik, hozzájárulva ezzel a támogatáspolitikai rendszerének áttekinthetőbbé tételéhez.

A kiadásért felel: *Orosz Ildikó és Soós Kálmán*

Szerkesztette: *Orosz Ildikó*

Tördelés: *Garanyi Béla*

Korrektúra: *Punykó Mária*

NEMZETI KUTATÁSI ÉS FEJLESZTÉSI PROGRAM
A HATÁRON TÚLI FELSŐOKTATÁSI ÉS K+F TÁMOGATÁSOK ÉS
HASZNOSULÁSUK 5/150/2001. kutatási projekt Kárpátaljára
vonatkozó eredményei
Projektvezető: *Berényi Dénes*

A kiadvány megjelenését a

**NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA
támogatta**

ISBN 966-7966-42-9

© Orosz Ildikó, 2006

© A szerzők, 2006

Készült:
PoliPrint Kft, Ungvár, Turgenyev u. 2.
Felelős vezető: Kovács Dezső

Tartalom

Előszó (Berényi Dénes).....	7
Tóth Pál Péter: A határon túli felsőoktatási és K+F támogatások és hasznosulásuk című projekt elkészítése során használt módszerek.....	8
Kozma Tamás: Kisebbségi felsőoktatási és tudományszervezési kezdeményezések.....	20
Egyed Albert: A magyarországi felsőoktatási és K+F támogatáspolitikai kvantitatív és kvalitatív elemzése.....	55
Kecskés Mihály: Javaslatok a regionális és eurorégiós felsőoktatási és K+F együttműködés szervezési és szervezeti eljárásaira.....	77
Orosz Ildikó: A KMTF hasznosulásának vizsgálata Kárpátalján.....	113
Balog Lívia: A magyarországi egyetemek kihelyezett tagozatainak folyó oktatás eredményességének/hasznosulásának vizsgálata Kárpátalján.....	157
Cserniczkó István: Magyarországi PHD és DLA képzésben résztvevő kárpátaljai ösztöndíjas hallgatók körében végzett felmérések eredményei...	176
Gabóda Béla: A DOMUS program hasznosulásának vizsgálata a kárpátaljai régióban.....	206
Gabóda Béla: Mélyinterjú esettanulmány a magyar felsőoktatás és tudománypolitika kárpátaljai szakembereivel.....	240
Hutterer Éva: A K+F támogatások és hasznosulásuk sajtótükre Kárpátalján.....	248
Soós Kálmán: Az ungvári hungarológiai központ.....	288
Orosz Ildikó: A magyarországi támogatások hasznosulásának vizsgálata kárpátalján a többségi és kisebbségi lakosság körében.....	297
Függelék.....	307
<i>A kutatás előtt megjelent fontosabb tanulmányok</i>	
Egyed Albert - Tarnóczy Mariann: A magyar tudományosság esélyei Kárpátalján	307
Kozma Endre: Kafedra Uhorszkoji Filologiji, Uzhorod (egy túlélő magyar tanszék emlékére, Ungvár 1986-1989).....	323
Kozma Endre: Észrevételek a kárpátaljai magyarságnak és nyelvének állapotáról.....	331
Kozma Endre: Áldozat a fennmaradásért (kárpátaljai magyar iskolaügy, 1986-1989).....	337
Soós Kálmán: A magyar tudományos élet Kárpátalján.....	346
Orosz Ildikó: Esettanulmány a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola születéséről.....	353
<i>A kutatás előtt megjelent fontosabb publicisztikák</i>	
Felhők itt is - ott is.....	373
Felhők itt is - ott is (Idézetek dr. Kozma Endre docens írásából).....	377

M. Takács Lajos: Két évtized magyarországi és kárpátaljai magyar irodalmi és filológiai kapcsolatairól.....	380
Bornemissza Eszter: Ez az igazság.....	383
Nagy Zoltán Mihály: Nyílt levél az ungvári hungarológiai központ igazgatójának.....	386
A Hungarológiai Központ munkatársainak levele: Válasz Nagy Zoltán Mihálynak!.....	388
Ijjas Mihály: Politikai akadályokkal szembesülve.....	390
Bornemissza Eszter: Felhők a Bródy-villa felett.....	396
Gortvay Erzsébet: Az ungvári magyar filológia műhelye.....	399
Kacsur Gusztáv: Meddig csökken még a létszám?.....	401
Brenzovics László: A dolgok állása.....	404
Kacsur Gusztáv: A kárpátaljai szövetség Beregszászon.....	408
Kibújik a szög a zsákból. Magyarország-Ukrajna belügyeibe való „be nem avatkozásáról”.....	411
Brenzovics László: Viták a „kalács” körül.....	414
Kulin Zoltán: Felső fokon magyarul.....	416
Kulin Zoltán szerk.: Ingotag ingatlanügy?.....	418

**NEMZETI KUTATÁSI ÉS FEJLESZTÉSI PROGRAM
A HATÁRON TÚLI FELSŐOKTATÁSI ÉS K+F TÁMOGATÁSOK
ÉS HASZNOSULÁSUK**

5/150/2001. kutatási projekt

Projektvezető: Berényi Dénes akadémikus

Témavezető: Tóth Pál Péter

Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola Pedagógia és

Pszichológia Tanszéke,

Limes Társadalomkutatási Intézet

Kutatásvezető: Orosz Ildikó

Az elemzést készítette: Orosz Ildikó

Orosz Ildikó

**A MAGYARORSZÁGI TÁMOGATÁSOK
HASZNOSULÁSÁNAK VIZSGÁLATA
KÁRPÁTALJÁN A TÖBBSÉGI ÉS KISEBBSÉGI
LAKOSSÁG KÖRÉBEN**

A kutatás során megvizsgáltuk az írott média által a felsőoktatási támogatásokról közvetített véleményeket, úgy a kárpátaljai magyar nemzeti közösség, mint a többségi nemzet körében. A vélemények összesítésénél célszerű informálódni a lapgazdákról, mert az anyagok általában azok hozzáállását tükrözik. Megvizsgáltunk minden olyan országos és területi ukrán, illetve területi magyar lapot, amelyek foglalkoztak az üggyel. Az ukrán nyelvű országos lapokból a Kárpátaljára érkező magyarországi támogatásokról a többségi nemzethez tartozók, mint az a sajtóelemzésből kiderül, alig értesülnek. Az ukrán sajtó ritkán foglalkozott a kárpátaljai magyarok felsőoktatásának problémáival (a vizsgált időszak alatt mindössze 6 rövid hír jelent meg a témával kapcsolatban). Valószínű ez annak tudható be, hogy a kárpátaljai magyarok országos számaránya nem jelentős. Az újságok csak abban az esetben írtak a támogatásokról, ha azok valamilyen nemzetközi szintű eseményhez kötődtek, mint például az ukrán-magyar kisebbségi vegyesbizottságok ülése, vagy magas tisztséget betöltő személyek tárgyalásai. A KMTF ünnepi tanévnyitójáról (1996. szeptember 25.) is vélhetően azért tudósítottak, mert az ünnepségen jelen volt Magyar Bálint, Magyarország oktatási minisztere és Vitalij Babak, Ukrajna oktatási miniszterének helyettese. Az újságok rövid tudósításban konstatálták a tény, hogy megkapta működési engedélyét az alapítványi tulajdonú Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola Beregszászon. A Novini Zakarpattya (Kárpátaljai Hírek), a Területi Tanács és az Állami Adminisztráció lapja, fő helyen, fényképekkel illusztrálva közölte a tudósítást az eseményről. A cikk pozitív hangvételű, objektívnek mondható, röviden ismerteti az intézmény kialakulásának történetét, felsorolja az alapítókat, ellentétben a fent említett laptulajdonosok által fenntartott magyar nyelvű újságban megjelent cikkel, aminek az okairól később írunk. (Hutterer, 2003)

Országos magyar nyelvű sajtótermék nincs Ukrajnában, mert az országban élő magyarok 97%-a Kárpátalján él. A kárpátaljai magyar napi és hetilapok közül a témával kapcsolatban két megyei sajtótermék tudósításait tartjuk fontosnak: a *Kárpáti Igaz Szóét* és a *Kárpátaljai Szemléét*. A KISZ a Kárpátaljai Kommunista Párt lapja volt 1990-ig, majd a Kárpátaljai Területi Állami Adminisztráció, a Kárpátaljai Területi Tanács és jelképesen a KMKSZ lett a laptulajdonos, de az arculatába, a személyi kérdésekbe a KMKSZ nem szólhat bele, így a megyei állami hatalom szócsövének tekinthető, míg a másik lap, a főiskolát alapító szervezetek egyikének, a KMKSZ-nek a lapja. Ez markánsan megjelenik a tudósításokban. A főiskola szervezéséről, a felmerülő problémákról a KISZ nem, vagy alig írt az 1994-1995-ös években, nem tartotta fontosnak és lényegesnek az ügyet mindaddig, míg az ünnepélyes megnyitóra sor nem került. Az alapítóknak egy mondatot sem szentelt, illetve meg sem említi a nevüket, mintha egy egyszerű, már régen esedékes és természetes folyamat zárult volna le. Ennek valószínű oka az, hogy az elért eredmény súlyát csökkentették, mert a kezdeményezést a megvalósult formában a helyi állami hatalom sokáig nem támogatta. A magyar közösség a KMKSZ és a KMPSZ sajtóorgánumain keresztül értesült a főiskola körüli bonyodalmakról, a főiskola jogi elismertetésére érzékenyen reagált, fontosnak tartották az elismerését, és emellett kiálltak (a kárpátaljai magyar tömegrendezvényeken a szónokok és transzparenszek állandó témája volt, aláírásgyűjtést is szervezetek), így valószínű a hatalom tekintélyének megőrzése érdekében igyekeztek minél kisebb jelentőséget tulajdonítani a bejegyzés tényének, mint a magyar közösség által elért eredménynek. (Hutterer, 2003)

Annak ellenére, hogy a hivatalos állami magyar nyelvű sajtó nem szentelt kellő figyelmet a magyarországi támogatásokból szponzorált főiskolának, a kárpátaljai magyarok nagy jelentőséget tulajdonítottak az ügynek. A magyar lakosság körében a főiskolának magas a társadalmi megítélése, amit a folyó kutatás is alátámasztott¹

A kutatás következő fázisában azt vizsgáltuk, hogyan vélekednek a többségi és kisebbségi társadalom prominens képviselői a támogatások mértékéről, odaítélésük technikájáról, a támogatott programokról és hasznosulásukról. Ezt a többségi és kisebbségi társadalom prominens személyeivel készített mélyinterjúk módszerével szándékoztunk mérni, de ez ügyben a kutatócsoport nehézségekbe ütközött.

A kutatás kezdetén a téma szempontjából tájékozottnak tartott és kiválasztott személyek egy részét nem tudtuk utolérni. Időközben elköltöztek Kárpátaljáról, áttelepültek Magyarországra vagy más országba, olyan pozíciót töltenek be, amely kapcsán nem szívesen osztják meg véleményüket a nyilvánossággal, az idő folyamán a történések, tények megváltoztatták a hozzáállásukat. Például Tóth Mihály gazdasági attasé Ukrajna Budapesti Nagykövetségén, Lizanec Petro professzor még részállásban betölti az Ungvári Nemzeti Egyetem tisztségét, de már magyarországi nyugdíjas, Kökényesi Sándor szintén áttelepült Magyarországra, egyesek szerint kutatói ösztöndíjjal Dél-Amerikába.

Három mélyinterjút tudtunk készíteni: Vaszil Roszullal, aki a kilencvenes évek derekán a Kárpátaljai Területi Tanács Oktatási Főosztályát vezette, Brenzovics Lászlóval, a Kárpátaljai Magyar Főiskoláért Alapítvány kuratóriumának elnökével, valamint Lizanec Petroval, az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének és az Ungvári Hungarológiai Központnak a vezetőjével.

Vaszil Roszul kérdéseinkre adott válaszaiból azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a támogatásokat nem ellenzi, sőt hasznosnak tartja, de nincs is rálátása azok odaítélésének rendszeréről, a támogatások mértékéről, folyósításának módjáról. Véleménye szerint a sikeres projekteket a többségiek ismerik, úgy is interpretálhatnánk, hogy csak a hasznosult projektekről szereznek tudomást. Az általa is ismert KMTF-et támogatja, és jelenlegi munkakörében az Ivano-Frankovszki Egyetem Munkácsi Pedagógiai Főiskolájának

rektoraként közvetlen együttműködést tart fenn az intézménnyel. Itt kell megjegyeznünk, hogy a KMTF megalakulásakor az általa vezetett főosztály felsőoktatási részlegének vezetője volt a legaktívabb ellenzője a KMTF működési engedélye megadásának. Ez az interjú megerősíti azon hipotézisünket, hogy számos esetben a többségi nemzet véleménye nem esik egybe a többségi hatalom véleményével, és hatalmi pozícióban a hatalom álláspontját képviselik az egyének, ami egyébként nem nemzetiség-függő. Ez utóbbi állításunkra a későbbiekben visszatérünk. (Csoóri, 2003)

Másik interjúalanyunk, Brenzovics László, a kárpátaljai magyar közélet egyik közismert személye, akinek a támogatások odaítélésére, elosztási mechanizmusára rálátása van, sok esetben ezen rendszerek formálója. A támogatások elosztásával kapcsolatban az alkuratórium rendszert tartja célszerűnek még akkor is, ha kisebbségi helyzetben a szűk politikai kulturális elit miatt elkerülhetetlen a közvetlen vagy közvetett személyi érintettség a döntéshozók részéről. A támogatások mértékét illetően Brenzovics Lászlónak az a véleménye, hogy a kárpátaljai magyarság szempontjából fontos intézményeket, mint például Nemzeti Színház, Főiskola célszerű célirányosan támogatni a folytonosság biztosítása érdekében, míg az egyéb kisebb projekteket pályázat útján. (Medvecz, 2003/a)

Harmadik interjúalanyunk a magát ukránnak valló Lizanec Petro volt, aki viszont 1963 óta az UÁE magyar filológiai tanszékének, és az 1988-ban létrehozott Szovjet Hungarológiai Központnak a vezetője, ezért magát a magyarság megmentőjének tekinti. Az általa vezetett intézmények a kutatási periódus kezdetéig a legmagasabb és egyetlen anyanyelvű továbbtanulási lehetőség és kutatóműhely. Ennek megfelelően kapott támogatást az anyaországtól a mindenkorai politikai állapotoknak a függvényében. A peresztrojka éveiben megnyílt lehetőségeknek köszönhetően a Hungarológiai Központ volt az első felsőoktatási tudományos intézet a Kárpát-medencében, amely nagyszabású anyaországi támogatásban részesült, ami kutatómunkánk során az intézetről készült tanulmányból is kiderül. A Központ céljával, működésével, elhelyezésével kapcsolatban mind a Szovjetunió, mind az anyaországnak mások voltak a céljai, elképzelései. Magyarországot az motiválta, hogy a Hungarológiai Központ segítségével stabilizálható és tudományos-szakmai szempontból megalapozottabbá tehető a magyar tanszék, valamint reprezentatív intézménnyel gyarapodna a kárpátaljai magyarság tudományos és kulturális élete. A szovjet fél megfelelő személyi feltételek mellett saját céljai propagálására, a rendszer és az azon belüli változások, a „peresztrojka”, a nyíltság, a kisebbségek iránti tolerancia demonstrálására akarta használni. Ebben az időszakban a Központ kényelmes és jól védett munkahelyek létrehozásával is járt, ami szintén motivációs tényezőnek könyvelhető el. A Központ infrastruktúrájának kialakításához a magyar állam közel 10 millió forinttal járult hozzá, a szovjet fél vállalta a fenntartást, üzemeltetést. Jogilag az Ungvári Állami Egyetem részeként alapították.²

A Központ hasznosulását illetően az ukrán állam szempontjából az alapításkor megfogalmazott elvárásoknak megfelelően működik. A magyar közösség elvárásai nem teljesültek.³

Az ukrán állam hozzáállása az állami magyar felsőoktatás kérdéséhez, az állami rendszerbe fektetett magyarországi támogatásokkal kapcsolatos elképzeléseik, amiről a Soós Kálmán által írt tanulmány ismerteti, megerősítést nyert a Lizanec Petroval készített interjúban is.⁴

A Lizanec professzorral készített interjúból kiderül, hogy a kilencvenes évek közepétől kialakult pályázati rendszert nem tartja célszerűnek, mert sok plusz energiabefektetést igényel, amire nincs kapacitásuk, illetve akaratuk.⁵ A professzor a Hungarológia kialakításánál tapasztalt támogatási formát szeretné visszahozni, vagyis hogy bizonyos összeget automatikusan biztosítsanak az intézetnek, illetve a Hungarológiai Központ létrehozását nem is sorolja a támogatások közé, ami szintén utal a támogatási hasznosulás megítélésére a többségiek

részeről.⁶ Ez a hozzáállás azért érdekes, mert a Hungarológiai Központ alapításakor kialakult konstrukcióban a befogadó fél, az Ungvári Állami Egyetem hozzájárulása a projekthez éppen az volt, hogy fenntartja és felügyeli az intézményt, tehát a Hungarológiai Központ infrastruktúrájába fektetett milliókat nem tekintik támogatásnak, a vállalt állami kötelezettséget továbbra is igekeznek a magyar félre hárítani.

Hasonló aggályai vannak a professzornak az ösztöndíjak odaítélésével kapcsolatban is. Úgy gondolja, az ösztöndíjak esetében, az UNE tanárainak kellene dönteni a személyekről a tekintélyelv alapján, különösen a doktori és kutatói ösztöndíjak odaítélésénél, mert Ok ismerik a tanítványaikat. Megaláznak tartják a professorok, hogy nekik kell Beregszászban, az Ösztöndíjtanács munkájában részt venni, ahol „nagyobb részt a KMKSZ van képviselve, meg az egyházak”.⁷ Meg kell jegyeznünk, hogy a Kárpátaljai Magyar Felsőoktatási és Ösztöndíjtanács (KMFÖT) 1996-ban, az OM kezdeményezésére, azért jött létre, hogy az ösztöndíjak odaítélésénél figyelembe vegyék a kárpátaljai magyar civil szféra véleményét. A KMFÖT tagjai a következő szervezetek delegált képviselői: Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Kárpátaljai Magyar Szervezetek Fóruma, Kárpátaljai Magyar Tudós Társaság, Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség, Kárpátaljai Református Egyház, Kárpátaljai Római katolikus Egyház, Kárpátaljai Görög-katolikus Egyház, Ungvári Állami Egyetem Diákszövetsége, Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola Hallgatói Önkormányzata.

A támogatások mértékét illetően Lizanec Petro véleménye megegyezik a Brenzovics Lászlóval, miszerint a támogatások elaprózása nem vezet eredményhez.⁸

A támogatások hasznosulásával kapcsolatos kérdéseinkre a véleménykülönbségeket leginkább megismerhetjük a KMTF sorsát eldöntő két tárgyalás hanganyaga alapján. A mintegy 450 percnyi, nem túl jó minőségű, de használható hanganyagot azért rögzítették, mert az intézménnyel kapcsolatos 1995. december 27-ei tárgyalásról készült jegyzőkönyvet a tárgyaláson részt vevő KMFA képviselők nem kapták meg, és a Kijevbe felküldött jegyzőkönyv tartalmában és határozataiban nem felelt meg az értekezleten elhangzottaknak. A következő tárgyalásokról hangfelvételt készítettek. A lejegyzett hangfelvétel alapján teljes képet kaphatunk a többségi és kisebbségi véleményekről egy adott, konkrét felsőoktatási támogatás, a KMTF kapcsán. A hangfelvétel alapjául szolgáló tárgyalásokra 1996. február 8-án, Beregszászon és 1996. március 14-én, Nyíregyházán került sor, melyen részt vettek a hatalom képviselői, az anyaország képviselői és a kezdeményezők. A jelen lévő személyek a mai napig a kárpátaljai szellemi élet meghatározó személyiségei. A helyi hatalmat képviselő Prihogyko Volodimir Oponaszevics, a Területi Állami Adminisztráció egyik elnökhelyettese, Opijari, az Ungvári Nemzeti Egyetem prorektora, Lizanec Petro professzor az UNE magyar tanszékének vezetője, Iván Mitroci, a Megyei Oktatási Főosztály képviselője. A járási hatalom képviselőjeként volt jelen a tárgyaláson Tóth Mihály, az Ukrán Legfelsőbb Tanács képviselője, Hitman Tibor, a Járási Tanács elnöke, Medvigy István, a Beregszászi Járási Oktatási Főosztály helyettes vezetője. Az anyaországot Szabó Tibor, a HTMH főosztályvezetője, Németh János, Magyarország Ungvári Főkonzulátusának főkonzulja, Együd János, a SZSZBM Közgyűlés elnöke, Szabó Géza, a BGYTF főtitkára képviselte. A KMFA képviselőjében Brenzovics László és Orosz Ildikó volt jelen. A hanganyag kazettáit, a lejegyzett szöveget a fordításokkal együtt az Intézetben őrizzük.

A tárgyalásra akkor került sor, amikor az 1994-ben alapított KMFA által benyújtott főiskolai akkreditációs csomagot az Ukrán Oktatási Minisztérium három szinten véleményezte, és már csak az oktatásra feljogosító működési engedélyt hitelesítő Állami Akkreditációs Bizottság döntését várta. A hatalom korábban nem foglalkozott a kérdéssel, valószínűleg nem tartották az ügyet vagy a mögötte álló erőket elég komolynak ahhoz, hogy végigvigyék

kezdeményezésüket. A kérdés úgy került reflektorfénybe, hogy az Ukrán Állami Akkreditációs Bizottság ülésén elodázta a döntést, egy pótlólagos írásbeli véleményt kért a megyei oktatási főosztálytól, ami beindította az állami gépezetet, létrehoztak egy ad hoc bizottságot, amelynek tagjai a fent felsorolt személyek voltak. A régi bevált módszernek megfelelően jártak el: miszerint ha nem akarsz valamit megoldani, hozz létre egy bizottságot, hogy kivizsgálják, és az ügy megszűnik magától.

A tárgyalásokon elhangzott vélemények nyílt ütköztetése egyértelműen megmutatja a különböző többségi-kisebbségi véleményeket.

Az állami hatalom attól félt, hogy az újonnan létrejövő intézmény fölött elveszti a kontrollt, így igyekezett a bejegyzési folyamatot leállítani, illetve visszatérni a kiindulási ponthoz, hogy a Hungarológiai Központ alapításakor bevált forgatókönyvet alkalmazhassa. A Főiskolát az Ungvári Egyetem részlegeként, vagy az UÁE és BGYTF által közösen létrehozott ukrán-magyar vegyesvállalként képzeltek el, melybe a tőkét a magyar állam adja, az ukrán állam pedig a nyelvhasználatuk szerint „intellektuális” alapítóként vesz részt. Mikor a KMFA képviselői megkérdezték, mit értenek „intellektuális alapítók” alatt, feltételezi-e ez az arányos anyagi tehervállalást, elmondták, hogy ők csak az intézmény felügyeletére gondoltak, ami fölöttébb furcsa akkor, amikor minden felsőoktatási intézmény szakmai felügyeletét az oktatási minisztérium látja el. (Medvecz, 2003/b)

Az Ungvári Állami Egyetem a monopóliumát védte, amit abban az évben már a munkácsi és ungvári magánegyetemek önállósága is csorbított. A hatékony meggyőzés érdekében még az állami magyar programok megszüntetését is kilátásba helyezték a főiskola működési engedélyének megadása esetében. (Medvecz, 2003/b)

Lizanec Petra a filológiai tanszék és a Hungarológiai Központ státusát védve, abba az irányba igyekezett elmozdítani az ügyeket, hogy felügyelő, tanácsadó, de felelősséggel nem rendelkező szervezetként szintén bekapcsolódhassanak az új intézmény alapításába. Hangsúlyozta a hagyományokat, az intézményeiben folyó oktatás magas színvonalát, szembeállítva a kialakítandó új intézménnyel. Lényegében Lizanec Petra képviselte a kárpátaljai magyarok azon csoportját, akik az alapításban nem vettek részt, mert korábban nem ismerték fel ennek a fontosságát, vagy nem akartak részt vállalni kezdetben politikailag bizonytalan kimenetelű ügyben, de szívesen részesülnének a sikeres kezdeményezések eredményeiből.⁹ A tárgyaláson jelen lévő, a hatalomban vezető beosztást betöltő magyarok a hatalmi szerepüknek megfelelően viselkedtek. Tóth Mihály az Ungvári Állami Egyetem érveinek elfogadását próbálta segíteni, majd halaszthatatlan teendőire hivatkozva távozott. A Járási Tanács elnöke nem kapcsolódott be a vitába. (Medvecz, 2003)

Az alapítvány képviselői úgy érveltek, hogy készek az együttműködésre önálló partnereként, vagyis döntsön a tanács abban a kérdésben, hogy bár az ukrán törvények engedélyezik, de az annak betartásával elkészült dokumentumcsomagot, végeredményben a főiskolát nem támogatják, annak ellenére, hogy más kárpátaljai városokban hasonló feltételek mellett engedélyezték felsőoktatási intézmények működését. Az értekezlet mind a 450 perce meddő vitának tűnik, ami a fentebb megfogalmazott érveket ismétli újra és újra. A tárgyalás nem az ügy hasznosságát és szükségességét vizsgálta, hanem az ügy körüli csoportok vélt vagy valós hatalmáról, annak kiterjesztéséről, esetleg csorbulásáról szólt. (Medvecz, 2003/b)

A hanganyag alapján úgy tűnik, hogy az adott támogatási forma kapcsán a magyar állam képviselői között sem volt konszenzus, vagy esetleg az előzetes egyeztetések hiányának tudható be, hogy míg a HTMH és a BGYTF képviselői az önálló intézmény legitimálását szorgalmazta, Magyarország ungvári főkonzula hozzászólásában az UÁE és az ukrán állam álláspontját erősítette. (Medvecz/b, 2003)

A támogatások, különösen a nagyobb határon túli projektek esetében máskor is tapasztalható a konszenzus vagy stratégia hiánya az anyaországi támogatások elosztására kijelölt szervezetek részéről. A támogatások megítélésénél a támogatást elosztó szervezetek a hosszú távú stratégia hiánya miatt általában rövid távú egyensúlypolitikát követnek. Az IKA például a vizsgált periódusban a K.MTF számára évente megközelítőleg annyi támogatást nyújtott, mint a Técsői Hollósy Simon Középfiskola mellett épülő líceumnak, amely mögött a főiskolát ellenző magyar csoportok álltak. Az utóbbi intézmény nagyságrendjében és regionális szinten nem vetekszik az előzővel, mindamelllett az utóbbi sokáig nem is létezett, mintha a kezdeményezők csak iskolabővítésnek szánták volna.¹⁰

Az összes vizsgálat és a fenti anyag is azt mutatja, hogy a magyarországi támogatások hasznosulásának megítélése a többségi és kisebbségi határon túli közösségekben azon belüli érdekcsoportok szerint változik, és abban az értelemben kellene következtetéseinket levonni, hogy a támogatások az adományozók szándékának megfelelően, az adományok mértékében a célcsoport érdekében, nekik megfelelően valósult-e meg.

Következtetések

- 1. Az anyaországi felsőoktatási támogatásokról a többségi társadalom nagy része nem értesül, ha tudomást is szerez róla, nem tartja lényegesnek. A támogatások kérdésével a különböző szintű hatalmi pozíciókban lévők foglalkoznak, annak függvényében, hogy mennyire befolyásolja a kialakult hatalmi függést. A támogatások megítélése így mindig attól függ, hogy milyen mértékben tudják azok felhasználását befolyásolni.*
- 2. Jellemző, hogy abban az esetben, ha a hatalom nem tudja befolyásolni és felügyelni a támogatásokat, azokat mindig idegen erők beavatkozásaként, expanziójaként tünteti fel, tehát minden külföldi adomány hasznosulását csak abban az esetben tartja pozitívnak, ha saját pozícióit erősíti.*
- 3. A hatalmi pozícióban lévő kisebbségek véleménye általában az adott időszakban betöltött pozícióik szerepelvárásainak megfelelően alakul, még abban az esetben is, ha tisztában vannak azzal, hogy egyéni és kisebbségi kollektív érdekeik szempontjából esetleg nem a hatalom részéről elvárt hozzáállás az előnyös.*
- 4. A kárpátaljai kisebbségi közösség körében a támogatások mindegyik formája pozitív.*
- 5. A támogatások hasznosulását természetes társadalmi folyamatként minden kisebbségi érdekcsoport a saját szemszögéből értékeli, ami mindig annak függvénye, hogy milyen mértékben erősítette az adott csoport hatalmát, pozícióit a csoport céljainak megfelelően a többségi és kisebbségi társadalmon belül. A hasznosulás mértéke számos csoport esetében nem az, hogy milyen célokat szolgált és milyen eredményt hozott a közösségnek az adott támogatás, hanem hogy milyen mértékű, kinek van, volt beleszólása az odaítélésében, vagyis a hasznosulás megítélését az egyéni és csoportérdekek mozgatják.*
- 6. Egyetértés mutatkozik a különböző érdekcsoportok véleményében abban, hogy jobban hasznosulnak a célirányos, a magyar kulturális közösséget szolgáló projektek, melyek folyamatos fenntartását a kialakult rendszerben nem lehet megoldani, ezért célszerű célirányos alaptámogatást biztosítani számukra a folytonosság érdekében.*
- 7. Hasonló egybeesést tapasztalunk az adományok elosztási mechanizmusának gyakorlatával kapcsolatban. A megkérdezettek célszerűnek tartanak a független kuratóriumok és szakértők bevonását, de konstatálják azt is, hogy ez lehetetlen, mert ilyen szűk politikai és kulturális térben közvetve vagy közvetlenül mindenki érintett.*

Irodalomjegyzék

- Balogh Lívía (2003)/a: Jegyzőkönyv a Lizanec Péterrel készített mélyinterjúról. KMTF, Beregszász, kézirat
- Balogh Lívía (2003)/b: A KMTF bázisán működő speciális képzések hasznosulásának vizsgálata. Tanulmány, KMTF, Beregszász, kézirat
- Csoóri Zsófia (2003): Jegyzőkönyv a Roszul Vaszillal készített mélyinterjúról. KMTF, Beregszász, kézirat
- Gabóda Béla (2003): A Roszul Vaszillal, Brenzovics Lászlóval és Lizanec Péterrel készített mélyinterjúk összefoglaló jegyzőkönyve. KMTF, Beregszász, kézirat
- Hutterer Éva (2003): A K+F támogatások és hasznosulásuk sajtótükre Kárpátalján 1990-2001. Tanulmány, KMTF, Beregszász, kézirat.
- Soós Kálmán (2003): Az ungvári Hungarológiai Központ működése. Tanulmány, KMTF, Beregszász, kézirat
- Medvecz Andrea (2003)/a: Jegyzőkönyv a Brenzovics Lászlóval készített mélyinterjúról.
- Medvecz Andrea (2003)/b: A KMTF ügydöntő tárgyalásainak jegyzőkönyvei: 1996. február 8., március 12., KMTF, Beregszász, kézirat.
- Orosz Ildikó (2003): A KMTF hasznosulásának vizsgálata Kárpátalján. Tanulmány, KMTF, Beregszász, kézirat

Jegyzetek

- 1. Az intézmény beágyazódott a kárpátaljai magyar köztudatba, elfogadottá, bevetté vált, a célcsoport jól ismeri, megfelel igényeinek, elvárásainak, társadalmi elfogadottsága, megítélése magas:*
 - a hallgatók az oktatás színvonalát (237 fő vagyis 80,6%) jónak vagy nagyon jónak ítélte, 32 hallgató (10,9%) közepesnek, és mindössze 7 hallgató, vagyis 2,4% tartotta gyengébbnek, vagy a tanulmányok elvégzését 253 fő, vagyis 86,1% nehéznek, illetve nem könnyűnek ítéli és csak 1 fő nyilatkozott úgy, hogy könnyű elvégezni az adott képzést;*
 - az intézményben szerzett tudást a felmérés alapján mind a kortárs csoport, mind a család, a munkáltató és a munkahelyi kollégák is nagyra értékelik;*
 - a KMTF-et a hallgatók túlnyomó többsége (250 fő, vagyis a minta 85%-a) tudatosan választotta, csak ide nyújtotta be jelentkezését, és mindössze 12,9% vagyis 38 fő, aki nem csak a KMTF-re próbált felvételt nyerni. ” (Orosz Ildikó (2003): A KMTF hasznosulása kérdőíves vizsgálat alapján. Beregszász, KMTF, tanulmány, kézirat)*
- 2. „A szovjetfél külföldi beavatkozásnak tekintette, „ részben viszont a kibontakozó nyíltság politikájának hívei „megfelelő (tehát a helyi hatalom számára elfogadott, garanciát jelentő) személyi feltételek” mellett, „az intézmény tevékenységének folyamatos ellenőrzésével” „kitűnő propaganda lehetőségeket nyújtó”, „emellett kényelmes és jövedelmező állásokra is esélyt biztosító” intézményt láttak az ungvári objektumban... Kezdetben a tanszék adott neki helyet, majd 1989. november 11-én beköltözött jelenlegi otthonába, a Vár utcai egykori Bródy-villába. Az épület felújítását jelentős mértékben (közel 10 millió forint) támogatta a Magyar Köztársaság Oktatási Minisztériuma, a munkálatokat pedig a Szabolcsi Állami Építővállalat végezte el. A már meglévő épület*

felújításához az ungvári egyetem részben építőanyagokkal, illetve a magyarországi munkások kollégiumi elszállásolásával járult hozzá. Tárgyi feltételei megteremtésében számtalan magyarországi vállalat (pl. Videoton), egyesület, főiskola, egyetem, könyvtár vett részt. Az ungvári objektum körüli elég bőkezű serénykedés valószínűleg a fenti reményből fakadt, a Központ az ukrainai magyarság hosszú távú érdekeit szolgálhatja, s egykor annak szellemi központja lehet. " (Medvecz Andrea - Soós Kálmán (2003): Az ungvári Hungarológiai Központ működése, 2003, Beregszász, KMTF, tanulmány, kézirat)

3. sem a kárpátaljai magyarság tudományos és kulturális élete nem gyarapodott egy reprezentatív intézménnyel, segítsége hiányában pedig a magyar tanszék szakmai stabilizálódása sem történt meg. Az eredmény, a kutatóközpont helyett egy méreteiben és esztétikai kivitelezésében impozáns, luxusigényeket is kielégítő székház, amelynek a kezdeti 11, a fő tudományágak egyensúlyát biztosító tudományos tanácsa megszűnt, szétesett, a 15 fős kollektívából hét főállású munkatárs 2-re apadt, s ezen kívül jelenleg egy félállásban lévő igazgatója és egy függőben lévő munkatársi státusza van, akik valamennyien filológus végzettséggel rendelkeznek. A Központ épülete, az egykori Bródy-villa az egyetem tulajdonában van, a főleg Magyarországról érkező technikai eszközök és berendezések pedig szintén a nevezett felsőoktatási intézmény inventárjába. " (Medvecz Andrea - Soós Kálmán (2003): Az ungvári Hungarológiai Központ működése, 2003, Beregszász, KMTF, tanulmány, kézirat)
4. „Mai napig is sokan mondják, hogy miért tőlünk kér rá pénzt, ha a magyarok számára, a magyar kultúrával foglalkozik. Persze ez nem komoly beszéd. De sajnós ilyenek is vannak... Az is nagy nehézséggel jár, hogy fenntartsák ezeket az intézményeket, és fizetést adjanak a munkásoknak. Az ukrán oldalról ezen kívül semmilyen segítség nincs, sőt 1993-ban voltunk tizenöten, ma három munkatárs van. 1997-ben nyolcan mentek el innen, mert hat hónapig nem kapták meg a bérüket. A pillanatnyi munkatársaknak is csak egy évre hosszabbítják meg a munkaszerződésüket. Így nem lehet dolgozni. Ez is csak a miatt működik még, hogy én itt vagyok és fenntartom, hogy legyen Hungarológiai Központ. Ha elmegyek, száz százalék, hogy átmegy az intézmény az egyetemhez." (Balog Livia (2003): Lizanec Petro professzorral készített mélyinterjú jegyzőkönyve, KMTF, Beregszász, kézirat)
5. „Az nagyon jó, hogy vannak ezek a pályázati lehetőségek, alapítványok, de ezeken vagy nyer az ember, vagy nem, dolgozni pedig mindig kell. Ha nem lesz egyenes finanszírozás, témafinanszírozás beláthatatlan ezen intézmények helyzete ...azt tudom, hogy azok a vezetők, akik többet járnak Magyarországon, kérnek, harcolnak, azok többet kapnak. Mi nem tudunk annyit jární, mert nekünk dolgoznunk kell. Nem tudunk annyi pályázatot írni, mert nincs kinek ezt csinálni. (Balog Livia (2003): Lizanec Petro professzorral készített mélyinterjú jegyzőkönyve, KMTF, Beregszász, kézirat)
6. E mellett a felsőoktatásban mi kapjuk a legkevesebb támogatást, nem a főiskola ellen, de mi vagyunk a legrégebb magyarságtudományi intézmény, pl.: a Hungarológia már most tizenöt éves volt. Ezekre az intézményekre nincs magyar költségvetés. Ezzel kapcsolatban beszéltem Szabó Vilmossal, hogy

valamilyen állandó finanszírozás, témafinanszírozás kellene a Hungarológiai Központnak, másképp nem tudunk működni.....Nem felújításra, hanem a tudományos munka folytatására. "(Balog Livia (2003): Lizanec Petro professzorral készített mélyinterjú jegyzőkönyve, KMTF, Beregszász, kézirat)

7. „Látom, hogy segítség jön és ez nagyon jó, de nem lehet úgy, hogy csak egyesek döntsenek. Például az Ösztöndíjtanács, nagy szerepe van a döntésekben, mert a magyarországi kuratórium csak jóváhagyja a döntésüket. Na de itt nagyobb részt a KMKSZ van képviselve, meg az egyházak. Mi erről már többször beszéltünk a KMTT üléseken, és nem tartjuk normálisnak. Ha már itt van ez az Ösztöndíjtanács és nekünk vannak professzoraink, és amúgy is mi ismerjük a végzőseinket, akkor miért kell nekünk a tanácsnak ajánlani, miért nem a magyarországi kuratóriumnak küldjük el az ajánlottak listáját, hisz a mi professzoraink sokkal tekintélyesebbek volnának. Vagyis úgy gondolom, hogy kellene egy központi, Magyarországon lévő kuratórium, aki jó kapcsolatokat tartana fenn az itteni oktatási intézményekkel, a beregszászi főiskolával és az ungvári egyetemmel, és hozzánk fordulnának tanácsért, hogy mi kit ajánlunk. És akkor mi egyenrangúak lennénk, mi is ajánlanánk és ők is. Mert így a mi professzorainknak kell menni Beregszászba engedélyeztetni, és ez nem szép.... Itt a tanszéken pedig konkrétan dolgozunk, de támogatást nem kapunk, csak ha pályázunk az Ösztöndíjtanácshoz. Bocsásson meg, én nem fogok pályázni, nekik kell tudni, kell e nekik magyar értelmiség. Mindenképpen nekünk kell ajánlani... ” . ” (Balog Livia (2003): Lizanec Petro professzorral készített mélyinterjú jegyzőkönyve, KMTF, Beregszász, kézirat)
8. „ ...megkell nézni az igényeket, ha egy éven ennek az intézménynek van szüksége nagyobb támogatásra, akkor azt kell támogatni, aztán a másikat. Ha szétszórjuk mindenkinek és egyik sem tudja használni, az nem jó”. (Balog Livia (2003): Lizanec Petro professzorral készített mélyinterjú jegyzőkönyve, KMTF, Beregszász, kézirat)
9. A KMTF működési engedélyének megadás után néhány olyan magyar szervezet, pl. KMFA, MÉKK, BMKSZ, amely a főiskola szervezésének és kialakításának kritikus időszakában nem merte azt felvállalni, nem akart vagy félt azonosulni az ügygel, esetenként nyíltan is szembefordult azzal, a bejegyzést gátló hatalom pozícióit erősítve. Pl. Gortvay Erzsébet, a MÉKK egyik alelnöke 1996.február 8-án, az ügydöntő tárgyalás napján, a Kossuth Rádió „Határok nélkül” című műsorában, mintha megrendelésre támogatta volna a hatalom álláspontját a főiskolával kapcsolatos ellenérveinek hangsúlyozásával, hogy a kárpátjai magyar tannyelvű oktatási intézményekben minden állás be van töltve, az intézmény munkanélkülieket fog képezni. Dupka György, a MÉKK elnöke több fórumon és hivatalban kifejtette azon álláspontjukat, hogy az intézmény végzősei nem maradnak szülőföldjükön, áttelepiülnek Magyarországra. Mikor az intézmény fenntartói az előzmények miatt nem tartották célszerűnek a kuratórium bővítését azon szervezetek képviselőivel, akik az ügy ellen ténykedtek, annak ellenére, hogy az ukrán hatalom is elismerte a főiskolát, és pozitívan értékelte az ott folyó munkát, a MÉKK a támogatások megszerzése/megosztása érdekében kísérletet tett párhuzamos struktúra kiépítésére. Az UAE bázisán a Gödöllői

Agrártudományi Egyetem Nyíregyházi Főiskolai Karával közösen egy közgazdasági képzést indított magyarországi támogatással. A képzés diplomások számára lett meghirdetve, így nem segítette a kárpátaljai magyarok munkaerőpiaci pozícióinak javítását. A kutatás kapcsán megpróbáltuk értékelni, felmérni a képzés hasznosulását, de nem jutottunk eredményre. A képzésre fordított magyar állami támogatással kapcsolatosan nem sikerült információt kapni. Mindössze annyi adat áll rendelkezésünkre, hogy a képzést megelőzően történt egy igényfelmérés, amelynek listáján 80 név szerepel, végzettséggel, munkahellyel és lakcímmel feltüntetve. Itt jegyzem meg, hogy ez a lista sem pontos, nem teljes és sok esetben valótlan adatokat tartalmaz. A dokumentum a MEKK pecsétjével és Dupka György, mint elnök aláírásával van hitelesítve. Utóiratként az szerepel, hogy a névjegyzékben szereplők közül a szervezők által létrehozott bizottság személyes elbeszélgetés alapján választja ki azt a 30 személyt, akik végül is részt fognak venni a képzésben. A képzés további folyamáról, a véglegesen beiratkozottakról nincs tudomásunk. Rendelkezésünkre áll azonban még egy lista a diplomázók neveivel, születési adataival, érdemjegyeivel. A dokumentum 1999. 07. 10-ei dátummal let keltezte. Az itt szereplő nevek azonban sok esetben nem egyeznek a jelentkezőlistán szereplőkkel. Itt már csak 25 személyről szól a jegyzék. A felmérés során mindenesetre az igényfelmérési listán szereplő címekre is kiküldtük az adatlapokat, összesen 62 darabot. Ezek közül 6 darabot a posta küldött vissza, mivel a címzett elköltözött. Többen jelezték, hogy ők nem tanultak ebben az intézményben, és mindössze egy kérdőív érkezett vissza kitöltve. Ennek alapján statisztikai kimutatást nem lehetett végezni, ezért az adott kérdést nyitva hagytuk, mert további kutatásokat igényel.

10. Medvecz A. (2003): A KMTF ügydöntő tárgyalásainak jegyzőkönyvei, 1996. február 8., március 12., KMTF, Beregszász, kézirat. ¹¹
- 11 .Az IKA által nyújtott támogatások adatbázisa 1990-2002., www.ika.hu. 2002. szeptembere

Наукове видання

**ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЯ
У ВИЩІЙ ОСВІТІ НА ЗАКАРПАТТІ**

(угорською мовою)

За редакцією: *Орос Ільдико*

Відповідальні за випуск: *Орос Ільдико, Шовиш Калман*

Коректура: *Пунько Марія*

Верстка: *Горані Бейла*

Здано до складання 10.04.2006. Підписано до друку 16.06.2006.

Формат 70x100/16. Умови, друк. арк. 34,11.

Тираж 300. Замовлення 248.

СП "ПоліПрінт", м. Ужгород, вул. Тургенева, 2.

Орос Ільдико

- 59 Фінансова підтримка та її реалізація у вищій освіті на Закарпатті: Збірка наукових статей. За ред. Орос Ільдико. - Ужгород: ПоліПрінт, 2006, - 424 с. (угорською мовою)
ISBN 966-7966-42-9

Збірка наукових статей про угорськомовну вищу освіту на Закарпатті та про наукову діяльність угорських науковців в області.

ББК 74.58 (4УКР)

УДК 378.1(477.87)